Borrebjerg, set fra Nordvest.

VAR BOESLUNDE BANKE ET OLDTIDS HELLIGSTED?

Af

Hans Kjær.

Af de to store Banker ved Boeslunde synes den sydlige fra gammel Tid at være ene om at tiltrække sig Opmærksomhed. „Tæt bag Kirken ligger en rund Bakke med en vid Udsigt", hedder det i den ældste „Trap"s Beskrivelse af Danmark. „Denne skal efter gamle Sagn, der ommeldes af Suhm og Pontoppidan, have været Bolig for en Næssekonge". Eller Traditionen gengives saaledes, at Banken i ældre Tid viste tydelige Spor af Befæstning, og der skal være fundet Bygningsrester. En

Sørøver, der kaldes Bo, havde sin Borg her. Som Bankens Navn opføres Borrebjerg, Borgbjerg eller blot Boeslunde Banke.[1]) Dette lyder jo halvvejs prosaisk, men med Døren aaben for Poesien. Stedet selv er, som det nu fremtræder, ikke synderlig poetisk. I ældre Tid strakte den store, runde Banke sig næsten helt hen til Kirkegaardsdiget, saa de Huse, som ligger tæt udenfor dette, kun lige kunde faa aabnet deres Køkkendør. Henimod Halvdelen af Banken er nu afgravet fra østre Side, og mangeaarig Dyrkning har fuldkomment udslettet de Mærkeligheder, som man forhen har ment at kunne se, som Tegn til, at Banken var delvis omdannet ved Menneskehaand. Disse henførte én Tradition altsaa til en Næssekonge, en Sørøver, hvis Navn tydeligt nok er taget fra Byens; andre Sagn har her som ved andre stærkt fremtrædende Banker, f. Eks. Davbjerg Daas, vidst om en Trold, der boede i Boeslunde Banke. Til en virkelig Forstaaelse af Stedet, eller til at gøre det gaadefuldt, er der som bekendt kommet Bidrag ad en ganske anden Vej, nemlig gennem to Fund af gyldne Kar og Skaale. At disse er en ingenlunde ringe Skat, ogsaa i Metalværdien, er sikkert nok, men det kunde dog vanskeligt tænkes at være en Skat, som en Næssekonge havde gemt i Banken, navnlig, da de er fundne paa *2* forskellige Steder.

Første Gang, der kom Guld for Dagen paa dette Sted, var i 1842. Da boede i Bolsstedet nord for Bankens Fod en Fæster ved Navn Jeppe Carstensen. Han og Hustruen var den 23. Juli begge paa Ar-

---

[1]) L. Both, Kongeriget Danmark, kalder den Bolsbjerg, hvilket dog vel er en Tryk- eller Skrivefejl for Boesbjerg.

bejde paa Borrebjergs Topflade; Konen pløjede og Manden gravede Sten op. Saa maa Ploven være kommet til at gaa lidt dybere end forhen; den skurede mod noget i Undergrunden, og en underlig Genstand blev „skudt op af Jorden". „Jeg tror, jeg pløjede Troldens Hat op, Jeppe", sagde Konen til Jeppe, som straks kom til og tog Genstanden i Øjesyn. Han undredes saavel over selve Genstanden, som over den blanke Stribe, som Ploven havde kaldt

Fig. 1. Den første Skaal fra 1842.

Skaalen er stærkt bulet og krøllet, en Del Steder kendelig slidt. Den ene Side viser mindst 2 Reparationer; en Revne er udbedret ved Sammenhamring; men herved er opstaaet Skævhed, som er rettet ved Indfældning af et større Stykke, der er forsynet med Ornamenter. Tværmaal i Mundingen 17 cm.

frem i Metallet, og gav sig til at efterse Stedet nærmere. Han pillede lidt i Jorden og fik da „en lille Stabel gyldne Skaale frem", hedder det i den Tradition, som har dannet sig, og som tilligemed hele Fundhistoriens ydre Omrids er meddelt i disse Aarbøger, 1912, af afd. Gaardejer Jens Andersen. Paa dette Punkt er dog Overleveringen mindre rigtig. Der blev overhovedet kun fundet endnu *én* Skaal, og den Beretning, som Skolelærer og Kirkesanger

Ole Rasmussen straks efter afgav til Oldskriftselskabet, er ikke i Stand til med Sikkerhed at sige noget om, hvorledes de to Skaale havde været anbragt i Forhold til hinanden. Et Eftersyn af Skaalene viser dog, at de efter al Sandsynlighed har staaet med Mundingsrandene mod hinanden, den ene altsaa paa sin Bund, den anden med Randen nedad. Paa den ene Skaal ses endnu paa Bundens Yderside en skarp Stribe, der temmelig sikkert skyldes Ploven, og denne Skaals temmelig krøllede Bundparti tyder ligeledes paa, at det er den, der har været nærmest ved Over-

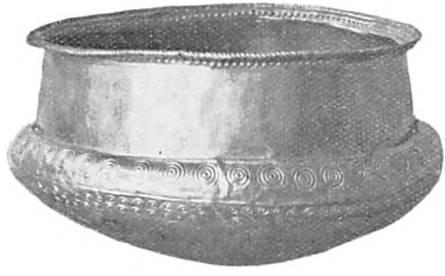

Fig. 2. Den anden Skaal fra 1842.
Væsentlig velbevaret, kun med Smaabuler. Noget slidt under Bunden og paa den fremstaaende Del. Tværm. i Mundingen ca. 17,5 cm.

fladen, og som allerede, før den endelig fremdroges, er blevet trykket af Ploven, medens den anden er betydelig bedre bevaret og sikkert maa have staaet mere beskyttet. Men det var altsaa to store, brede Skaale, der i omvendt Stilling vel kunde minde om en Hat, navnlig da en Trold vel maa antages at have et noget større Hoved end et Menneske. Og de var svært værdifulde. Jeppe Carstensen fik udbetalt 454 Rigsdaler som deres Metalværdi, en Sum,

der for henimod 100 Aar siden virkelig maa betegnes som betydelig.[1])

Der er altsaa dog noget af Poesien over Guld-

---

[1]) Efter de i Nationalmuseets Arkiv bevarede Breve fra Lærer *Rasmussen* har Etatsraad, Professor *C. C. Rafn*, der paa Oldskriftselskabets Vegne medvirkede i Sagen, interesseret sig for, at denne Sum ogsaa kunde komme til virkelig Nytte for Finderne. Hans Brev er ikke bevaret, men i Rasmussens Svar af 28. Aug. 1842 hedder det: „Her er næsten al Jord bortfæstet, og det vil holde vanskeligt for Manden at faa disse Penge strax anvendte ved Køb af en lille Ejendom, men jeg har faaet ham til at indsætte samme Penge i Ringsted Sparekasse, hvorfra han lettelig, naar Lejlighed til at faa købt et Stykke Jord aabner sig, igjen kan faa dem ud. — Der er Haab om, at denne samlede Summa meget vil gavne denne stræbsomme og sparsommelige Familie, og ingen Frygt for, at enten Manden eller Konen skulde forfalde til Ladhed, Ødselhed eller andre Laster; den vil for dem snarere blive en Spore til forøget Flid og Paapassenhed. Jeg véd ei nogen Familie heraf Sognet, man bedre skulde ønske et saa uformodet Held.“ Jeppe Carstensens Sønnesøn, Folketingsmand *F. J. Borgbjerg*, oplyser i „Socialdemokraten“, 14/8 1928, at Jeppe Carstensen havde Tilnavnet „Borgbjerg“ efter Banken. Guldfundet satte ham i Stand til at anskaffe 2 gode Heste og en Vogn, hvormed han kørte Sten til Landevejsanlæg og befordrede Værnepligtige, der kom med Smakken fra Fyen, til Kbhvn. Han erhvervede sit Fæste (fra Espe) til Selveje og lod sin eneste Søn, Jens, læse til Dyrlæge. Lærer Rasmussen var en meget dygtig Lærer, der gav Jens den første Undervisning og stadig stod ham bi. — Jeppe Carstensen døde i den høje Alder af 89 Aar og var til det sidste en ypperlig Fortæller af Eventyr og Folkesagn. Sønnen tog Slægtsnavnet Borgbjerg. Hans 2 Sønner er Lægen og Folketingsmanden af samme Navn. — Det er sjælden muligt saaledes at følge, hvilken Betydning et større Beløb af denne Art har faaet; i enkelte andre Tilfælde har det som her virkelig medvirket til at ændre en Families Kaar. I vore Dage, med den ringere Pengeværdi, vil saadanne Tilfælde være sjældnere.

fundet fra Boeslunde, noget, som minder om Guldhornene fra Gallehus, og der er ogsaa den Lighed, at der er fremkommet *to Fund* med mange Aars Mellemrum. I 1874 kom der atter gyldent Nyt fra dette Sted. Da hed Lodsejeren Rasmus Sørensen. Og det var atter Ploven, som drog Guldet frem i Dagen. Torsdag Formiddag den 7. Maj, henad Kl. 11, pløjede han paa Nordsiden af Borrebjerg Banke,

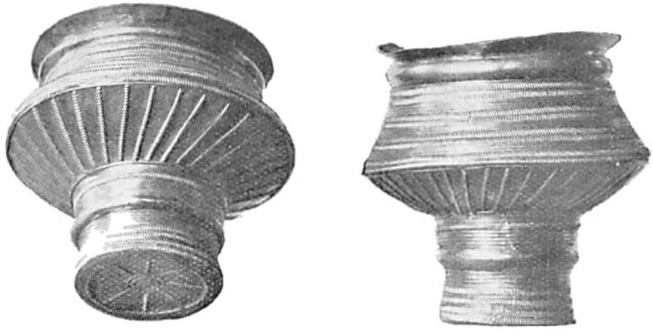

Fig. 3—4. De to Bægere.

Tyndt Guldblik. Begge 11,5 cm h. Fig. 3 er velbevaret; Slid ses kun paa den ophøjede Rand midt om Foden. Fig. 4 er noget revnet, mest dog vist ved Uforsigtighed under Optagelsen; Slid er kun svagt kendeligt. Begge Bægere har tynd Mundingsrand.

i Færd med at drage en Fure fra Nord til Syd. Saa rev Ploven op af Jorden et *gyldent Bæger* med cylindrisk Fod. Finderen gav sig straks til med Fingrene at skrabe Jorden bort paa det Sted, hvor Bægeret var revet op, og han fandt endnu *3 Guldkar*, nemlig et *Bæger* til og *2 Skaale* med Hank. „De stod i Firkant, saaledes at Hankekarrene vendte Hankene mod hinanden og stod i Øst-Vest for hinanden, Bægrene Nord og Syd for dem, og alle de 4 Kar

saa tæt ind mod hinanden, som de overhovedet kunde; det hele stod altsaa ligesom i Firkant". Saa-

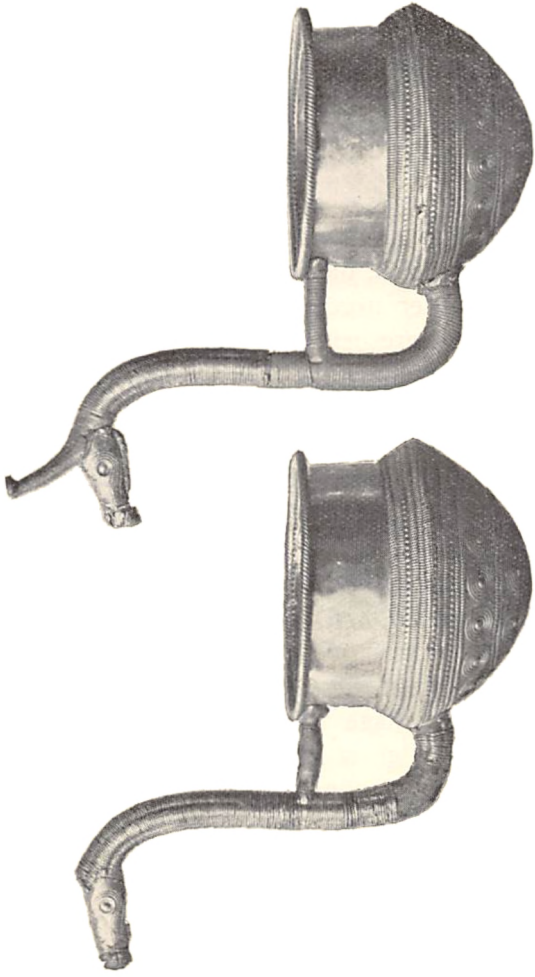

Fig. 5—6. De to Øsekar, begge af svært Guld.

Fig. 5: Indvendig 6 profilerede Naglehoveder. Lidt af Beviklingen paa Hanken mangler. „Hornet" mangler. Fig. 6: H. til det øverste af Hanken nu 24 cm Tv., i Randen 11,5 cm. Velbevaret, dog er en Del af Beviklingen og „Hornet" restaureret.

ledes berettede Bolsmanden til Dr. Henry Petersen, som 3 Dage efter kom til Stede for at søge det mærkelige Fund nærmere oplyst.

De 2 Fund har tilsammen en Metalværdi af 1002 Rd. Det er altsaa ogsaa rent materielt en ikke ringe Skat, over 2000 Kroners Værdi.

Der foreligger da ialt 6 Guldkar, *2 Bægere, 2 store Skaale* og *2 Kar,* der er forsynede med en lang *Hank,* som ender i et Dyrehoved. Hankene er af Bronze, men omviklede med Guldtraad, saa at det ser ud, som ogsaa de er af Guld. Dyrehovedet og hele Hanken, som er sat fast med gyldne Nagler, der indvendigt viser bredt udslagne, profilerede Hoveder, er afgjort nordisk, dansk Arbejde. Om i øvrigt Skaale og Bægere er nordiske, eller de er fremmed Arbejde, kan være mere usikkert. Forbilledet er fremmed, sydlandsk, og lignende Kar er nogle Gange fundne udenfor Danmark, hidtil dog kun Nord for Alperne, men ogsaa i Vesteuropa. Overalt er det drevne Kar af noget forskelligt Udseende, men væsentlig samme Art af Arbejde. Naar de allerfleste er fundne i dansk Jord, kunde det tyde paa, at i alt Fald en Del af dem er hjemligt Arbejde. Det største Fund er fra *Lavindsgaard* paa Fyen, fra en Mose 11 Skaale, hvoraf de 8 med Hank; de var her anbragte i et stort Bronzekar af utvivlsomt sydlandsk, etrurisk Oprindelse, altsaa fra Italien, og man kunde næsten sige, at det er et kostbart Bordsæt til Vin, der her er gemt hen tilligemed den store Kumme, hvori Vinen blandedes. Metalværdien var lidt større end Boeslundekarrenes, 2200 Kr. (1862). Et andet stort Fund skete paa *Avernakø* allerede 1685, 6 Guldkar; 3 Kar blev fundne ved Gjerndrup, Ribe Amt, 1774; det var 3 væsentlig ens Skaale; af saadan Form, altsaa nærmest Drikkekar, er de fleste; 2 smaa, flaskeformede Guldkar blev fundne i et Lerkar ved *Skovvænge,* Kallehave Sogn, Sydsjælland.

De 6 Boeslunde Kar er saa ensartede i Metalarbejdet, at de maa regnes for at være fra samme Tid. Selv om de 2 Kar er fundne paa Borrebjergs Top, de 4 paa et andet Sted, paa Nordsiden, er det nærliggende at tro, at det i Virkeligheden er to ens Sæt, hvert bestaaende af *Skaal, Øsekar* og *Drikkebæger.* De synes saaledes at have en naturlig samlet Anvendelse. Men derefter bliver Spørgsmaalet, af hvilken særlig Art denne Anvendelse vel kan have været.

Man spørger, om der i Fundforholdene er noget, som kan tjene til Oplysning. Det er i de senere Aar et Par Gange hændet, at selve Findestedets Art gav et væsentligt Bidrag til Fastlæggelse af et Oldsagsfunds Betydning.

Finderen fra 1842, Jeppe Carstensen, levede endnu i 1874, og Dr. Henry Petersen havde Lejlighed til en indgaaende Samtale med ham; men i øvrigt var Fundforholdene for det første Fund oplyst fyldestgørende straks efter, gennem Lærer Ole Rasmussens Breve. Af de to Skaale har i hvert Fald den, som var den underste, staaet nede i Gruset, Undergrunden. Lærer Rasmussen tilføjer: „Jeg lod straks med største Forsigtighed grave tre Alen til alle Sider omkring Hullet, men kun 1 Alen i Dybden (senere gravede han dog dybere). Vi traf paa en Mængde Trækul og en større Mængde Aske, samt en Del smaa Kampesten herimellem, der alle var sorte som Asken, hvori de, indtil omtrent tre Alen i Dybden, temmelig tæt paa hinanden var beliggende... Jeg maatte heraf antage, at Stedet har været et *hedensk Offersted.*“ Der siges ikke udtrykkeligt, at dette Kullag m. m. laa lige under Guldskaalenes Findested. Det har det vel da næppe gjort. Men paa den anden Side maa Laget aaben-

bart være fremkommet nær ved Findestedet. Saa meget tør nok siges. Man tør ogsaa regne paa, at det ikke er Kullag fra nyere Tider; de har ligget jorddækket.

Jeppe Carstensen gjorde ved denne Lejlighed Henry Petersen opmærksom paa, at der forhen havde været „Skanser" at se paa Borrebjerg. Desværre har ingen nulevende set dem, og en Opmaaling eller blot nærmere Oplysninger findes ikke. Men der foreligger fra forskellig Side væsentligt overensstemmende Efterretninger, saa der maa dog sikkert ligge i alt Fald *nogen* Virkelighed til Grund. Der skal have været 2 omløbende Terrasser, hver 5—6 Alen brede, og saaledes fordelte, at de inddelte Banken i tre nogenlunde lige høje Afsnit. Saaledes viser et Rids af Henry Petersen Bankens ældre Udseende efter Jeppe Carstensens Oplysninger. I 1874 mente man endnu at kunne spore disse Terrasser gennem Jordbundens særegne Beskaffenhed, med enkelte frugtbare Striber ved Siden af temmelig golde Strækninger, idet Græstørvlaget ved Sløjfningen af Terrasserne var ført ned paa de tidligere Flader. Jeg mente ogsaa svagt at kunne spore Terrassering i Aug. 1928 i de aabne Brud i Grusgravens Vestside.

Man skulde tro, at det i 1874 i alt Fald havde kunnet ses, om Guldkarrene havde været anbragte i en Nedgravning i Jorden; det skulde jo vise sig ved, at Jorden var blandet. Men noget saadant kunde kun spores til den ene Side, udad mod Nord, hvor blandet Jord bemærkedes over en Strækning af 3 Alen i Længden, det halve i Bredden. I øvrigt forklarede Finderen, at han kun havde forefundet rent Bakkesand. Og en Jordblanding af en saadan Ud-

strækning kan meget vel have en naturlig Forklaring, som intet har med Guldfundet at gøre, f. Eks. stamme fra Dyregange. Henry Petersen kom til den Mulighed, at Karrene oprindelig havde været anbragte inde i Siden af en af Terrasserne.

Der rejser sig da det nærliggende Spørgsmaal, om man andetsteds i Landet kender en lignende Terras-

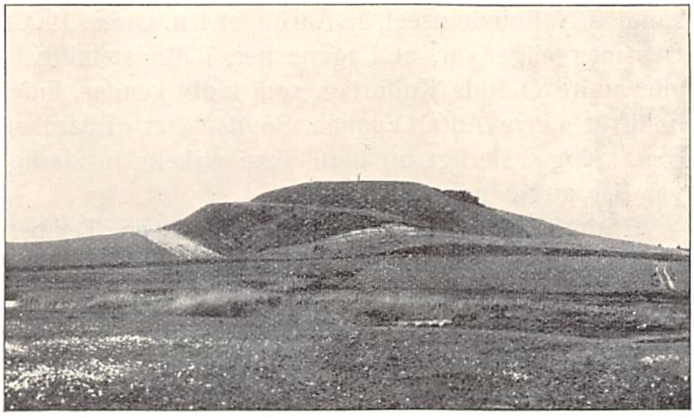

Borrebjerg paa Sejerø.

sering som den, der efter det foreliggende i ældre Tid har været at se paa Borrebjerg.

Det er ikke meget, der kan anføres af denne Art.

Paa *Sejerø*, i Nærheden af Sejerby, findes en naturlig Banke af noget lignende Dimensioner som Boeslunde Banke. Ogsaa den kaldes Borrebjerg og har ligeledes efter Traditionen, eller rettere efter de Ideer, som Folk har dannet sig, været befæstet. Det faktiske er, at den er terrasseret, meget tydeligt den Dag idag, idet den ikke er dyrket. Terrasserne danner ligesom Opgange, der fører skraat opad til Toppens

brede Flade. En lignende findes vistnok paa Langeland, paa Matr. Nr. 11a af *Illebølle*, Lindelse Sogn. For nogle Aar siden søgte jeg efter Anvisning af Købmand J. Winther, at lære den nærmere at kende, men den var (og er) saa overvokset med tæt Krat, at det foreløbig er umuligt. Om Borrebjerg paa Sejerø kan der dog siges lidt mere: der er omkring Foden fundet betydelige Kulturlag fra ældre Jernalder (undersøgte af Nationalmuseet, se Aarbøger f. n. Oldk., 1906). Det mærkelige var, at Lagene her, i Modsætning til alle andre Oldtids Kulturlag, som hidtil kendes, indeholdt et større Antal Vaaben, Spydspidser af Jern og Ben. Noget særligt og hidtil ikke virkelig forklarligt var der altsaa paa dette Sted.

Er da Guldkarrene fra Boeslunde Banke en „Tempelskat"; har Borrebjerg Banke i Bronzealderen baaret et Tempel?

I saa fjern en Tid, vel et Aartusinde forud for Kristi Tid, kan det ikke ventes, at man i Danmark har haft noget, der kunde kaldes et Tempel. Saa vidt var man paa det Tidspunkt kun naaet i de fremskredne Kulturer i de østre Middelhavslande, knap nok endda. Det var jo ved denne Tid, Jerusalem fik sit berømte Tempel.

Eller *var Borrebjerg en Helligdom?* Stilles Spørgsmaalet saaledes, bliver Svaret mindre bestemt, Mulighederne større. Der er Tegn til, at man i vor Bronzealder har kendt Helligsteder. Kullaget paa Toppen er en Iagttagelse, som det er vanskeligt at frakende Betydning. Der kendes ingen Altere fra den Tid; *muligt, vistnok* var det ikke meget mere end en Stenhob — et Baalsted paa en særlig Plads. Men et Baal, Offerbaalet, hører ret nødvendigt med til en religiøs hedensk Handling af nogen Betydning.

Og det er ikke længere Fantasi eller ørkesløst Tankespind at tale om *festlige,* og det vil sædvanligt være *religiøse* Handlinger af mere sammensat Karakter i Bronzealderen. I de velkendte Indristninger paa Klippeflader, der med et halvvejs svensk Ord betegnes „Helleristninger", og som navnlig findes i større Tal i Bohuslen, det østre Skaane og i enkelte andre Egne, men som heller ikke er helt ukendte hos os, er der oftere afbildet Baade, Vogne og i Forbindelse med dem Menneskefigurer, med eller uden Genstande, der uden Vanskelighed fortolkes som Symboler. Den svenske Forsker, Professor Osc. Almgreen, har nylig i en større Fremstilling[1]) paavist, at de i Omrids gengiver, eller maaske snarere gemmer Erindring, eller som jeg vil foretrække at sige, *Mindelse* om Optog, som er foregaaede i Bronzealderen, for en Del netop det Afsnit, som Guldkarrene tilhører. Vore Lurer tilhører i Hovedsagen samme Tidsalder, og vi kommer til at tænke paa, om det skulde være et rent Tilfælde, at et Par Lurer er fundne i Langesø Mose, ca. 600 m mod SV. fra Borrebjerg.

Summen af dette er da, at vi nok kan have Lov til at tænke os Borrebjerg-Guldkarrene som en *Helligdomsskat.* I en anden Sammenhæng har jeg i en Afhandling i Aarbøger for nord. Oldkyndighed 1927 søgt at vise, at en Del af de Bronzesager, som findes i Mark og Mose fra vor yngre Bronzealder, naturligt kan forstaas som Genstande, der har været anvendte paa festlig — og det vil jo under simplere Forhold i Reglen sigė religiøs Maade, men som havde udtjent og derfor henlagdes paa saadan Maade, at de ikke

---

[1]) Hällristningar och Kultbruk, Stockholm 1927.

let igen faldt i Menneskehaand. Dette forklarer nu ikke helt Henlæggelsen af Guldskaalene. De er ikke nye, men heller ikke udslidte. Men det kan være en Del af Forklaringen paa det under alle Omstændigheder saare mærkelige Fund. Vi maa være glade ved hvert lille Skridt fremad paa dette vanskelige Omraade. Og dette kan ikke andet end føre til Bekræftelse af Formodningen om, at der dog er noget ganske særligt ved Borrebjerg, og da navnlig dens Topflade.

Det er for øvrigt eneste Gang, at Guldskaale er fundne saaledes, at der kan være umiddelbar Forbindelse mellem dem og Findestedet. Sædvanligt er de fundne paa Punkter, som maa antages i hvert Fald at ligge i nogen Afstand fra det Sted, hvor de har været anvendte, i Moser for det meste.

I Fundene kan det se ud til, at *Tretallet* har noget at sige. Borrebjerg-karrene er 2 Sæt, hver paa tre Genstande; Avernakø-fundet 2 Gange tre Kar; Gjerndrup-fundet tre Skaale; Lavindsgaard, 11 Kar. samt, som det tolvte, Bronzekarret. Om der ligger noget særligt heri, tør jeg dog ikke sige.

Tilbage staar nu det naturlige Spørgsmaal, om der er Tegn til, at Egnen i Bronzealderen havde en særlig eller central Stilling.

I Stenalderen skilte Egnen sig, saavidt det kan ses, ikke stærkt ud fra Vestsjællands almindelige Præg. Vi kender gammel Stenalder fra Korsør Nor og Skelskør Nor. Som Minder om den yngre, bofaste Stenalder kan der i hele Slagelse Herred optælles vel op mod halvandet Hundrede Mindesmærker, og der er mellem dem en Del ret fremtrædende som Langdyssen ved Ø. Bøgebjerg med sine 50 Randsten, eller Neble-Dyssen

med sin kolossale Dæksten. Mere Vægt ligger dog vel paa et saadant Forhold som det, at der i Slotsbjergby-Jættestuen er fundet gravlagt om ved hundrede Mennesker, Mænd, Kvinder og Børn; det tyder paa en ganske talstærk Befolkning. For Bronzealderen kan man ikke vente at finde umiddelbare Tegn af tilsvarende Tydelighed; det skulde jo være gennem Højene, men det er jo en velkendt Sag, dels, at man

Atterup Høje.

ikke med Sikkerhed kan kende Stenalderens Høje fra Bronzealderens, dels, at en stor Del, maaske de fleste af Bronzealderens Høje forlængst er sløjfede. Saaledes er det uden Tvivl i en Egn, der er saa gammeldyrket. Snarere maa man fæste sin Opmærksomhed ved, at 2 Høje som Hashøj og Galgehøj ved Slotsbjergby, der efter deres Beliggenhed maa regnes til Bronzealderen, er 2 af de mægtigste i Landet; noget syd for dem er fremdraget et andet stort Guldfund, tre massive Guldarmringe.[1]) Endda er der jo i den

[1]) Se disse Aarbøger, 1926.

nyeste Tid fra denne Egn fremdraget et tydeligt Tegn paa Velstand, eller Offervillie, 2 ualmindelig skønne Bronzeøkser og et svært Køllehoved, en Genstand, som overhovedet ikke tidligere kendtes fra vor Bronzealder, ved Faardrup. Eller man kan til Slut rette sin Opmærksomhed paa Højene ved Atterup og tro paa, at det ikke er en Tilfældighed, at der netop i denne Egn endnu findes bevaret saa prægtig en Højgruppe.

Tydelige Tegn til, at Borrebjerg nogensinde skulde have været befæstet, kan ikke erkendes. Men det udelukker selvfølgelig ikke, at det i Ufredstider kan have været et Tilflugtssted for de omboende. Borgplads har det ganske sikkert ikke været, og af Grav eller saadant er der ikke det mindste Spor.